

دانشنامه فرهنگ و تمدن گیلان

جاذبه‌های طبیعی گیلان (۲) (آب و هوایی و منابع آب)

دکتر محمد دهدار درگاهی - نیما فرید مجتهدی

سرشناسه	: دهمدار درگاهی، محمد، ۱۳۵۲ -
عنوان و پدیدآور	: جاذبه‌های طبیعی گیلان محمد دهمدار درگاهی، نیما فرید مجتهدی.
مشخصات نشر	: رشت: فرهنگ ایلیا، ۱۳۹۲
مشخصات ظاهری	: ۱۷۵ ص.
فروست	: دانشنامه‌ی فرهنگ و تمدن گیلان: ۵۴
شابک	: دوره: ۳۳۸۳-۱۹۰-۹۷۸۹۶۴ ج. ۱: ۳۳۷۶-۱۹۰-۹۷۸۹۶۴ ج. ۲: ۳۴۴۲-۱۹۰-۹۷۸۹۶۴
موضوع	: ج. ۱. زمین‌شناسی و زمین‌ریخت‌شناسی ج. ۲. آب و هوایی و منابع آب.
موضوع	: گردشگری زیست‌محیطی - ایران - گیلان.
موضوع	: زمین‌ریخت‌شناسی - ایران - گیلان.
شناسه افزوده	: فرید مجتهدی، نیما، ۱۳۶۰ -
رده‌بندی کنگره	: ۱۳۹۲ ۸۷۹ د الف / G۱۵۵
رده‌بندی دیویی	: ۹۱۵/۵۵۲۳
شماره کتابخانه ملی	: ۳۳۴۵۰۵۳

جاذبه‌های طبیعی گیلان (۲)
(آب و هوایی و منابع آب)
دکتر محمد دهمدار درگاهی نیما فرید مجتهدی

سرپرست مجموعه: فرامرز طالبی
ویراستار: هادی میرزائزاد موحد

آماده‌سازی و نسخه‌پردازی: کارگاه نشر فرهنگ‌ایلیا
چاپ نخست: ۱۳۹۳ شمارگان: ۲۱۰۰ نسخه شماره نشر: ۴۶۲

استفاده‌ی پژوهشی از این اثر با ذکر مأخذ آزاد است.
هرگونه استفاده‌ی تجاری از این اثر، به هر شکل، بدون اجازه‌ی کتبی ناشر، ممنوع است.

نشانی: رشت، خ آزادگان، جنب دبیرستان دکتر بهشتی (خ صفایی)، خ حاتم، شماره‌ی ۴۹.

تلفن: ۳۲۴۴۷۳۳ - ۳۲۴۴۷۳۲ ۰۱۳۱ دورنگار: ۳۲۲۱۸۲۸

پست الکترونیکی: E.mail: nashreilia @ yahoo.com

سایت‌های اطلاع‌رسانی: www.artguilan.ir و www.nashreilia.ir

یادداشت شورای پژوهشی دانشنامه

ایران زمین، پهنه‌ی گسترده‌ای است با اقلیم‌ها، فرهنگ‌ها و خرده‌فرهنگ‌های گوناگون. شناخت و معرفی این اقلیم‌ها، نقشی بسزا در شکل‌گیری فرهنگ ملی دارد.

دانشنامه‌ی فرهنگ و تمدن گیلان بر آن است تا با معرفی ویژگی‌های فرهنگی و طبیعی این بخش از سرزمین ایران، گامی کوچک در شناخت فرهنگ بومی و ملی بردارد.

این مجموعه با همراهی و همدلی گروهی از پژوهشگران فرهیخته‌ی دیارمان و با همت حوزه‌ی هنری گیلان و دوستانمان در انتشارات فرهنگ‌ایلیا به سرانجام رسیده است. تلاش همه‌ی آنان را ارج می‌نهم.

فرامرز طالبی مسعودپورهای

هادی میرزافزاد موحد

یادداشت حوزه‌ی هنری گیلان

گیلان بی‌هیچ گزافه و گمان، یکی از کهن‌سال‌ترین زیستگاه‌ها و خاستگاه‌های فرزندان ایران زمین است. این سرزمین سحرانگیز و خرم چون رشک بهشت، فراخنای تاریخ ایران و فرازگاه تاریخ تشیع ایران است. گیلان از دیرین روزگاران، پناهگاه گریزندگان از ستم خلفا بوده و چه بسیار از دین‌داران و پناه‌آورانی که در این دیار بالیدند و بایاری مردمان آن، حکام جور و ستم را از تخت فروکشیدند.

این دیار همان دیاری است که علویان را از تیغ ستم خلفای اموی و عباسی پاس داشت، همان دیاری است که بیگانگان یونانی، عرب و ترک هرگز نتوانستند بر آن دست یازند و از آن باج ستانند.

ولی امروز از گیلانِ بزرگ چه مانده است جز نشانه‌هایی در دل کتاب‌های تاریخ و بناهایی که رو به ویرانی‌اند و یادها و نواهایی در باورها و آیین‌ها و آواهایی که بر زبان مردان و زنان این دیار به زیبایی نشسته‌اند و بر شیوه‌های زیست مردم این سامان دلالت دارند.

برای شناخت آنچه از این میراث بزرگ مانده است، باید گام‌های استوار برداشت و دستاورد پژوهش‌ها و تحقیقات اندیشمندان را گرد آورد و به نسل جوان و نسلی که فردای این دیار از آن اوست، سپرد.

شناخت و بازکاوی این زوایای آشکار و پنهان از سال‌ها پیش اساسی‌ترین دغدغه‌ی فکری و فرهنگی ما بود و امروز دانشنامه‌ی فرهنگ و تمدن گیلان گامی کوچک ولی محکم در راستای رسیدن به این هدف است.

این مجموعه حاصل تحقیقات و پژوهش‌های جمعی از گیلان‌شناسان زبده است. پُربی‌راه نیست که برنامه‌ریزان بتوانند از نتایج این مطالعات و پژوهش‌ها در روند توسعه‌ی فرهنگی، اجتماعی و حتی اقتصادی برای ترسیم چشم‌انداز آینده‌ی استان سود برند.

بر خود فرض می‌دانم از تمامی کوشندگان این کار سترگ، به ویژه محققان و پژوهندگان، ناشرگرمی و شورای محترم پژوهشی دانشنامه‌ی فرهنگ و تمدن گیلان تقدیر نمایم و سپاس‌گزار همه‌ی دوستانی باشم که مشوق ما برای ادامه‌ی این راه هستند.

غلام‌رضا قاسمی

مسیرهای کوهستانی گیلان / ۱۷

آستارا - حیران (۱۸) / لوندویل - کوه کومه (۱۸) / لوندویل - نیارق اردبیل (۱۸) /
 حویق - سوتا پارا (۱۹) / خطیه سرا - برزه بیل - آترامال (۱۹) / هشتیر - مریان (۲۰) /
 هشتیر - سوباتان (۲۰) / هشتیر - دران (۲۰) / هشتیر - آب کلیه (۲۱) / اسالم - خلخال
 (۲۱) / بیرهرات - چوژیه (۲۳) / پره سر - برین - ارده - زندانه (۲۳) / پونل - خلخال
 (۲۴) / پونل - رودبار سرا - اورما - دشت و دامان (۲۴) / شاندرمن - بنه سرا - برنه (۲۴) /
 ماسال - اولسه بلنگاه (۲۵) / فومن - ماسوله (۲۷) / احمد سرگوراب - گشت رودخان
 (۲۷) / احمد سرگوراب - قلعه رودخان (۲۷) / شالما - سیاه مرگی (۲۷) / شفت -
 امامزاده اسحاق - امامزاده ابراهیم (۲۸) / جبرده - چنارودخان (۲۸) / رشته رود -
 هرکیان (۲۸) / رستم آباد - سالانسر (۲۹) / توتکابن - داماش (۲۹) / توتکابن -
 سی دشت (۲۹) / مسیرهای حاشیه‌ی شهر رودبار (۳۱) / تازه آباد - جانگاه - مادر سرا
 (۳۲) / سیاهکل - دیلمان (۳۲) / اسپیلی - پیرکوه (۳۳) / اسپیلی - ملومه (۳۳) /
 اسپیلی - شاه شهیدان (۳۵) / اسپیلی - کمنی (۳۵) / اسپیلی - گورج (۳۵) / لاهیجان -
 اطاق‌ور (۳۵) / لاهیجان - عطاکوه (۳۵) / اطاق‌ور - خرما (۳۷) / بلوردکان -
 هالی دشت (۳۷) / حاشیه‌ی شهر رانکوه (۳۸) / گرکه رود (۳۸) / رانکوه - پشت دره
 لنگه (۳۸) / رانکوه - طارم سرا (۳۸) / رحیم آباد - زیاز (اشکور) (۳۸) / گرمابدشت -
 گیری (۳۹) / رحیم آباد - تمل (۴۰) / سیاهکل رود - جواهر دشت (۴۰) / سرولات -
 لیمه سرا (۴۲)

جاذبه‌های آب‌وهوایی گیلان / ۴۳

جاذبه‌های منابع آب گیلان / ۵۱

چشمه‌های گیلان / ۵۳

چشمه‌ی آبگرم علی‌داشی، حیران‌آستارا (۵۵) / چشمه‌ی آبگرم کوتاه کومه، لوندویل (۵۵) / چشمه‌ی اوچ‌بلاغ یا آب‌کلیه، در حوضه‌ی کرگانرود (۵۶) / چشمه‌ی گرگر، کوه لته‌برنه رودبار (۵۶) / لال‌چشمه، آرامگاه پیری رستم‌آباد (۵۶) / چشمه‌ی دگا، ارتفاعات توتکابن (۵۶) / چشمه‌ی سفیدآب، دیورزش (۵۷) / چشمه‌ی اشتنیف، درفک (۵۸) / چشمه‌ی کولور سنگ‌رود، نوشان (۵۸) / چشمه‌ی گوگردی گرماخانی، چوشل (۵۹) / چشمه‌ی لارخانی، دیلمان (۶۰) / چشمه‌ی گوت‌بن، سیاه‌کاربن دیلمان (۶۰) / چشمه‌ی لوزان، چاک‌دشت املش (۶۰) / چشمه‌ی سفیدآب، اشکور (۶۱) / چشمه‌ی سجیران، اشکور (۶۱) / چشمه‌ی دم‌کش، فکجور (۶۲)

دریاچه‌های گیلان / ۶۵

دریاچه‌های جلگه‌ای گیلان (۶۶) / دریاچه (دریای) کاسپین (۶۶) / دریاچه‌ی سد سفیدرود (دریاچه‌ی منجیل) (۷۲) / دریاچه‌ی سد خاکی سقالکسار (۷۳) / دریاچه‌های کوهستانی (۷۴) / دریاچه سوها (۷۴) / دریاچه‌های کوه بغرداغ (۷۵) / دریاچه‌ی بیل‌گو (۷۵) / دریاچه‌های کوه درفک (۷۷) / دریاچه‌ی ویستان، بره‌سر (۷۸) / دریاچه‌ی خلشکوه، کلیشم (۷۸) / دریاچه‌های کوه آسمان‌سرا، سردگاه (۷۹) / دریاچه‌ی لرده (۸۰) / دریاچه‌ی فصلی کوه دعاکوه (۸۰) / دریاچه‌ی آبادی جلیسه (۸۰) / دریاچه‌ی فصلی کوه تورار (۸۱) / دریاچه‌ی صمدآباد، اشکور (۸۱) / دریاچه‌های فصلی سماموس (۸۱) / دریاچه‌ی خشکاسرا، چابکسر (۸۱)

تالاب‌های گیلان / ۸۳

تالاب استیل‌آستارا (۸۴) / تالاب آق (۸۵) / تالاب جوکندان (۸۶) / تالاب انزلی (۸۸) / تالاب‌های بوجاق و کیاشهر (۹۲) / تالاب بین‌المللی امیرکلاویه (۹۴) / تالاب جاف، لنگرود (۹۵) / تالاب کیاکلاویه (۹۷)

منابع آبی دیگر (آب‌بندان‌های گیلان) / ۹۸

آب‌بندان سراگاه تالش (۹۹) / آب‌بندان نارنج‌پره تنیان، صومعه‌سرا (۱۰۰) /
آب‌بندان نورماس، کلاچ‌خندان (۱۰۰) / آب‌بندان گیجه‌سل، مژدهه (۱۰۰) / آب‌بند
کوه‌سل، مژدهه (۱۰۱) / آب‌بندان یخ‌سازی، رشت (۱۰۱) / آب‌بندان فشتال،
سیاهکل (۱۰۲) / آب‌بندان سوسان لاهیجان (۱۰۲)

آبشارهای گیلان / ۱۰۵

آبشار (بارز) لاتون، آستارا (۱۰۸) / آبشار لمیر، کوشلی، ویزنه یا مسکین (۱۱۰) /
آبشار زومری (زمرد)، خویق (۱۱۲) / آبشار ریوو بینون و سورو خطبه‌سرا (۱۱۳) /
آبشار ویسه‌دار، پره‌سر (۱۱۳) / آبشارهای حوضه‌ی ماسوله‌رودخان (۱۱۶) / آبشار
اشکلیت، سرخ‌دشت یا توریشم (۱۱۶) / آبشار خره‌بو (۱۱۷) / آبشار لارچشمه
(۱۱۸) / آبشار ماسوله‌رودخان (۱۱۸) / آبشار دودوزن، خرم‌کش شفت (۱۱۹) / آبشار
سیاه‌کش‌دره یا توسه (۱۱۹) / آبشار وزن‌بن (۱۱۹) / آبشار ماهی‌مشوی، توسادشت
لاهیجان (۱۲۳) / آبشار لیالستان لاهیجان (۱۲۴) / آبشارهای حوضه‌ی رودخانه
شمرود سیاهکل (۱۲۴) / آبشار لونک (لونی) (۱۲۴) / آبشارهای حوضه‌ی
رودخانه‌ی بارکیلی‌رود لنگرود (۱۲۶) / آبشار اشکال (۱۲۶) / آبشار ماهی‌مشو پنو
(۱۲۷) / آبشار دهجان (۱۲۷) / آبشار سیاه‌تاش روستای پشت‌درلنگه، انکوه (۱۲۸)
/ آبشار باباولی دیلمان (۱۲۹) / آبشارها و تندآب‌های وسمه‌جان (۱۳۰) /
آبشارهای حوضه‌ی آبریز دهسر - شمرود (۱۳۱) / آبشار چوشتیل و شاشارهای
چوشل (۱۳۱) / آبشارهای حوضه‌ی آبریز پل‌رود (۱۳۳) / آبشار میج اشکور (۱۳۳) /
آبشارهای دیگر (۱۴۰)

رودهای گیلان / ۱۴۱

رودخانه‌ی سفیدرود (۱۴۲) / رودخانه پل‌رود (۱۴۶) / رودخانه‌ی کرگانرود (۱۴۹) /
رودخانه‌ی شاهرود (۱۵۰) / رودخانه قزل‌اوزن (۱۵۱) / رودخانه‌ی لوندویل (۱۵۲) /
رودخانه‌ی لمیر (۱۵۳) / رودخانه‌ی ناورد (۱۵۳) / رودخانه‌ی لومیر (دیناچال) (۱۵۳) /

رودخانه‌ی سفارود (۱۵۴) / رودخانه‌ی تاسکوه (۱۵۵) / رودخانه‌ی ماسوله‌رودخان
(۱۵۵) / رودخانه‌ی قلعه‌رودخان (۱۵۵) / رودخانه‌ی سیاه‌مزگی (۱۵۶) / رودخانه‌ی
سیاه‌رود تاریک (رشته‌رودبار) (۱۵۶) / رودخانه‌ی سیاه‌رود توتکابن (۱۵۶) /
رودخانه‌ی زیلکی‌رود (۱۵۷) / رودخانه‌ی شم‌رود سیاه‌کل (۱۵۷) / رودخانه‌ی
بارکیلی‌اطاق‌ور (۱۵۸) / رودخانه‌ی سلمان‌رود املش (۱۵۸) / رودخانه‌ی خشکه‌رود
(۱۵۹) / مصب‌ها (۱۶۰)

پی‌نوشت‌ها / ۱۶۲

کتاب‌نامه / ۱۶۴

چکیده انگلیسی / ۱۶۹

مقدمه

نوشتار پیش رو، جلد دوم از مجموعه سه جلدی کتاب جاذبه‌های طبیعی دانشنامه فرهنگ و تمدن گیلان است. با توجه به پیوستگی این مطالعه، مقدمه‌ای که در جلد اول ارائه شده است، پیشگفتار هر سه کتاب محسوب می‌شود. با این حال توضیحاتی مختصر در زمینه‌ی مطالب ارائه شده در این کتاب لازم است. جلد دوم این مجموعه به دو موضوع آب‌وهوا و منابع آب اختصاص داده شده است، هرچند به دلیل حجم محدود جلد اول، مطالب بخش مسیرهای کوهستانی گیلان به ابتدای جلد دوم افزوده شد. با توجه به ذات مشترک این دو مبحث (به ویژه آب) و همچنین پیوستگی هوا و آب، در چرخه‌ی آشناختنی کره زمین، تصمیم بر آن شد طرح این دو موضوع در یک جلد ارائه شود. جاذبه‌ی آب‌وهوایی یا رابطه‌ی گردشگری و آب‌وهوا موضوع شناخته شده‌ای است. عموماً سفر برای کسب آسایش آب‌وهوایی که منجر به آسایش انسان می‌شود یکی از انگیزه‌های اصلی مسافرت در سراسر جهان محسوب می‌شود و بسیاری از کانون‌های اصلی جذب گردشگر در جهان و ایران هم بر همین مناطق منطبق است. در این کتاب علاوه بر بحث در زمینه‌ی آسایش آب‌وهوای گیلان، برای اولین بار برخی از پدیده‌های هواشناسی که به طور غیرمحسوس اما

موثر سبب افزایش انگیزه‌ی مسافرت به منطقه هستند، مورد توجه قرار گرفته است. در بخش جاذبه‌های منابع آبی، پدیده‌های محیطی مرتبط با آب که به دلیل ویژگی‌هایشان محیط مناسبی برای فعالیت‌های تفریحی به وجود آورده‌اند، ذکر شده است. گفتنی است که با توجه به اهداف مجموعه‌ی دانشنامه‌ی فرهنگ و تمدن گیلان، سعی شده تا حد امکان مطالب ساده و برای تمامی خوانندگان قابل درک باشد. تمامی پدیده‌های ذکر شده در این کتاب توسط نگارندگان مورد بازدید مستقیم قرار گرفته و برای ارائه‌ی اطلاعات درباره‌ی آن‌ها از منابع دست اول و پایه و سازمان‌های مرتبط استفاده شده است. سعی شده در ارتباط با هر پدیده، در ابتدا شمای کلی از توزیع جغرافیایی آن در سطح استان ارائه شود. سپس برخی از پدیده‌های شاخص با جزئیات بیشتر معرفی شوند. امید است این مطالعه کمک موثری در شناخت جغرافیای طبیعی و محیط زیست گیلان برای خوانندگان فراهم آورد. در تهیه‌ی این اثر افراد زیادی به نگارندگان یاری رساندند که از ایشان سپاس‌گزاریم. مهندس حسین مظلومی در ارائه‌ی اطلاعات مربوط به تالاب امیرکلاهی، مهندس حسین عابد رئیس گروه تحقیقات اداره کل هواشناسی گیلان به دلیل فراهم کردن تسهیلات در به سرانجام رساندن این اثر، دکتر ابراهیم اسعدی اسکوئی، دکتر سمانه نگاه و مهندس فروغ مومن‌پور از کارشناسان اداره کل هواشناسی گیلان در نقطه نظرات مربوط به جاذبه‌های آب‌وهوایی و اعتلای این اثر، ابراهیم اسکندری‌نژاد در بررسی میدانی در منطقه‌ی تالش و حویق، فریدون آزاد غلامی در دسترسی به منابع آب‌وهوا و گردشگری، حسین براری در شناسایی آبشار چوشتیل، علی‌رضا رضازاده در زمینه‌ی رودخانه‌های حوضه‌ی پل‌رود، پویا تقی‌پور و پوریا فتحی به ترتیب سرپرست و مسئول فنی گروه کوهنوردی گیله‌وای لاهیجان در شناسایی برخی

از آبشارهای گیلان، حسین رفعتی از کوهنوردان باتجربه‌ی لاهیجان برای شناسائی آبشارهای شرق گیلان، عزت قلی تبار و صادق دوستی‌پور از اهالی مهربان روستاهای پشت‌در لنگه و جیرگواهر در شناسائی آبشار سیاه‌تاش، سخاوت جلیلی و عباس یعقوبی از هیئت کوهنوردی آستارا برای شناسائی آبشار لمیر، مانی گلنازی عکاس خوش‌آتیه‌ی انزلی، مهندس مهدی رمضانی در ویرایش چکیده‌ی انگلیسی هر سه جلد این مجموعه، و در نهایت فرامرز طالبی، مسعود پورهادی و هادی میرزائزاد موحد، دوستان فرهیخته که بار سنگین هدایت این مجموعه را به دوش می‌کشند.

دکتر محمد دهمدار درگاهی

نیما فرید مجتهدی